

RUIMTE

voor
kwetsbaarheid
en verschil

[SAMENVATTING]

**Meer invloed voor GGZ cliënten in geestelijke gezondheidszorg:
medezeggenschap in een veranderende Wmo context**

Participatief actieonderzoek door middel van de PARTNER-benadering
VU medisch centrum | KWINTES | RIBW Nijmegen & Rivierenland

Fonds Psychische Gezondheid
Februari 2017

SAMENVATTING

CENTRALE VRAAG

Hoe kan cliëntenparticipatie in RIBW's en maatschappelijke opvang voor mensen met een psychische kwetsbaarheid geoptimaliseerd worden in het kader van de ontwikkelingen rondom het Wmo-beleid, en hoe kan de PARTNER benadering hieraan bijdragen?

Trefwoorden

- Participatie en medezeggenschap van GGZ cliënten in de Wmo
- Participatief actieonderzoek op twee locaties
- Middels de PARTNER benadering
- Gefaciliteerd door RIBW N&R en Kwintes
- Beschermd wonen locatie Veenendaal (Kwintes)
- Dagactiviteitencentrum Druten (RIBW N&R)

Dataverzameling

- Participerende observaties (N=14 dagdelen)
- Interviews (N=16)
- Bijeenkomsten twee actiegroepen (N=18)
- Dialoogbijeenkomsten (N=2)
- Reflectiebijeenkomsten met betrokkenen (N=4)

Deelvraag 1: Wat zijn belangrijke **thema's/onderwerpen** voor mensen met een psychische kwetsbaarheid in RIBW's en maatschappelijke opvang?

Veenendaal | Gemis aan onderling contact, bejegening door teamleden, weinig tijd van begeleiding, hoge drempel naar team, gevoel tot last te zijn door nadruk op zelfredzaamheid, omslag naar vaste contactpersonen en minder invloed op tijdstip afspraak: 'wiens agenda is leidend?', steeds minder laagdrempelig en informeel contact met medewerkers, transitie is heilig, mag niet bekritiseerd worden, behoefte aan meer informatie, zelfredzaamheid zonder ondersteuning leidt tot stress, erkenning van kwetsbaarheid, wens om mee te praten over veranderingen.

Gezamenlijke actie | ruimte creëren voor informele uitwisseling tussen bewoners en medewerkers

Druten | Brandveiligheid, BHV, Winkel, onbekendheid onderling, samen in één DAC, sfeer grote ruimte, inrichting van de overige ruimtes, klein aantal mensen wil meedoen aan activiteiten, samenhang met werkwijze, werkstijl personeel RIBW, te weinig personeel voor begeleiding bij RIBW, indicaties en registratie, terugloop bezoekers door bezuinigingen, trend: meer buiten DAC en in maatschappij, wet- en regelgeving.

Gezamenlijke actie | werken aan een inclusieve ontmoetings- en groepsruimte bij het DAC

SAMENVATTING

REFLECTIE OP THEMA'S

Ruimte voor kwetsbaarheid

De eenzijdige invulling van 'eigen regie' als 'zelf doen' leidt tot een taboeïsering van kwetsbaarheid die geen recht doet aan de leefwereld van cliënten (bewoners & bezoekers). Dit leidt tot stress, onzekerheid, frustratie en cynisme bij cliënten met name richting de medewerkers: *'alsof ze erop zitten te wachten totdat het niet meer hoeft'*.

Ruimte voor verschil

Uitgangspunt van de Wmo is integrale ondersteuning. In het DAC in Druten ontvangen daarom verschillende doelgroepen (RIBW/Pluryn) ondersteuning op één locatie. Hoewel de Wmo uitgaat van integratie, ervaren bezoekers en professionals juist veel verschil: *'Het is als oost en west Berlijn. Je kan wel doorlopen, maar het zijn twee werelden.'* We identificeren drie vormen van verschil: 1) verschillen in mogelijkheden en belemmeringen door de aard van de beperkingen (geestelijk en/of lichamelijk); 2) verschillen die gecreëerd worden door verschillen in Wmo-indicaties en financieringsstructuren wat zich o.a. uit in verschillen in activiteiten waaraan bezoekers mee mogen doen en in verschillende kosten voor dezelfde activiteiten; en 3) verschillen die ontstaan door de verschillende uitwerking van het beroep op 'eigen kracht' en eigen regie. Werken aan integrale én inclusieve ondersteuning binnen de Wmo voorzieningen/ DAC's begint bij aandacht voor deze ervaren verschillen en/maar werkt toe naar inclusieve ondersteuning waarbij deze verschillen zo veel mogelijk naar de achtergrond verdwijnen. Het gekozen actiepunt in Druten sluit goed aan bij het gedachtengoed in de 'disability studies' en nieuwe visies op ontwerpen waarin gebruikers samen werken aan inclusieve ruimtes (users as designers/inclusive spaces/universal design).

'Dat bedenk je dan van achter je bureau. Je wilt **maatwerk**, en je wilt **integratie**. Maar dat dat zo uitwerkt in de praktijk. Dat had ik nog niet gehoord.'

[beleidsmedewerker gemeente]

'Voorheen waren die **hokjes** er ook. Door het beleid worden ze nu zichtbaar en voelbaar. Als je het zo bekijkt is eigenlijk een eerste **stap in de goede richting**. Nu kan het gesprek gevoerd gaan worden.'

[gebiedsmanager]

'Goed om eerst als cliënten bij elkaar te zitten om **onzelf te leren** kennen. Je moet eerst zelfkennis ontwikkelen. Pas als je meer inzicht in anderen hebt kan je open zijn naar anderen. Het proces is daar voor nodig geweest. Het is belangrijk **elkaar te leren kennen** om tot een **gemeenschappelijk onderwerp** te komen.'

[bewoner Veenendaal]

Deelvraag 2:

In hoeverre kan de PARTNER benadering bijdragen aan een effectieve, alternatieve manier van participatie die ruimte geeft aan de leefwereld van mensen met een psychische kwetsbaarheid?

- De PARTNER benadering sluit volgens de betrokkenen goed aan bij **herstelgericht** werken in de GGZ en is daar een mooie aanvulling op.
- In Veenendaal droeg de PARTNER benadering met name bij aan het **individueel empowerment** van cliënten. Met name rondom het 'je durven uitspreken'. In Druten droeg de PARTNER benadering met name bij aan ontmoeting en het ontwikkelen van **collectieve actie** over de grenzen van de eigen doelgroep heen.

'Het is **persoonlijker**. Het gaat niet over officiële dingen, maar over ons, hoe het met ons gaat en wat ons op dat moment bezighoudt. Het is gezellig en **gemoedelijk**... doordat we samen lunchen. En het is **toegankelijker**. Ook als je je een dag niet zo goed kunt concentreren, mag je erbij zijn. Je hoeft niets te lezen, niets voor te bereiden en toch is je inbreng altijd **welkom**.'
[deelnemer actiegroep Veenendaal over het verschil tussen het PARTNER project en de cliëntenraad]

Deelvraag 3:

Welke succesfactoren en knelpunten zijn te onderscheiden wat betreft het vormgeven van cliëntenparticipatie in het algemeen, en de PARTNER benadering in het bijzonder, in het huidige Wmo beleid?

Cliëntenparticipatie in de Wmo

- Versplintering van de medezeggenschap door toename van en verwarring over gesprekspartners in de Wmo.
- De Wmo heeft geleid tot het aanpassen van de organisatiestructuur binnen de RIBW's, en daarmee ook de medezeggenschapsstructuur. Het vormgeven daarvan is nu nog een zoekproces.
- Waar (al) nieuwe medezeggenschapsstructuren zijn ontstaan ervaart men een vergroting van de afstand tussen lokaal en centraal, en formele en informele medezeggenschap.
- Tegelijkertijd maken de RIBW's de omslag naar zelfsturende teams, wat ook weer eigen uitdagingen voor de medezeggenschap met zich meebrengt.
- De medezeggenschap van cliënten wordt niet meer bepaald door het wettelijk kader van de Wmcz, maar door de Wmo en de gemeentelijke Wmo verordening. Betrokkenen ervaren dat als een potentiële verzwakking van de medezeggenschapspositie in de Wmo.
- Ambulantisering is een uitdaging voor collectieve medezeggenschap van GGZ cliënten.

PARTNER in de Wmo

- De leefwereld-thema's van bewoners/ bezoekers uit de actiegroepen laten zien dat de Wmo grote impact heeft op hun leefwereld.
- De PARTNER benadering helpt om die impact zichtbaar te maken.
- Echter, bewoners/ bezoekers kiezen ervoor om aan de slag te gaan met thema's op locatieniveau en niet op gemeentelijk/ Wmo niveau.
- De PARTNER benadering is met name geschikt om de lokale, informele medezeggenschap te versterken.
- De PARTNER benadering is daarmee niet automatisch een brug naar de (formele) medezeggenschap in de Wmo.
- Betrokkenen vanuit gemeenten gaven aan wel behoefte te hebben aan deze signalen.
- Facilitators, mits ingebed in de formele medezeggenschapsstructuur van de organisatie, kunnen deze brugfunctie vervullen.
- Tegelijkertijd benoemen beleids-medewerkers, bestuurders en medewerkers de behoefte aan informele ontmoeting en uitwisseling ('innodigen' in de leefwereld).

Inzichten uit het lerend netwerk

- Participatie en medezeggenschap van cliënten gedijt niet bij ad-hoc projecten, maar is een cyclisch proces. Dat geldt ook voor de PARTNER benadering. Dat vraagt om duurzame aandacht.
- Steun vanuit de organisatie en inbedding in de formele medezeggenschap is daarbij essentieel [zie: Handreikingen van en voor facilitators].
- Facilitators hebben bij voorkeur een 'vrije rol' in de organisatie waarbij ze verschillende groepen en partijen met elkaar kunnen verbinden [meervoudige partijdigheid].
- Het betrekken van het team is essentieel, maar stond soms op gespannen voet met het creëren van een 'vrije en veilige ruimte' voor bewoners en bezoekers.
- Aandacht voor het betrekken van het team en het ontwikkelen van partnerschap met het team zou een veel centralere rol in moeten nemen dan tot nu toe beschreven is in de methodiek van de PARTNER benadering.

De PARTNER benadering in de praktijk

De PARTNER benadering om de medezeggenschap van medewerkers te ondersteunen

- Alles wat top-down in een organisatie besloten wordt heeft impact op zowel medewerkers als op bewoners/ bezoekers.
- In de huidige opzet van de PARTNER benadering voelen medewerkers zich vaak onvoldoende betrokken.
- Het SamenSprak project van de RIBW N&R gaat in 2017 van start om de PARTNER benadering in te zetten om medezeggenschap van medewerkers te versterken en deze te verbinden met de bewoners/ bezoekers.
- Vanuit de verwachting dat dit bijdraagt aan wederzijds begrip en gelijkwaardig partnerschap, en vanuit de erkenning dat beide partijen op hun eigen manier 'kwetsbaar' zijn en met gelijksoortige thema's zitten.

Spanning tussen PARTNER benadering als 'methodiek' en als 'moreel kompas'

- Het beschrijven van de PARTNER benadering als methodiek helpt om aan te sluiten bij organisatieloga en zo tijd/ruimte te creëren voor het werk van de facilitators en de actiegroep.
- Echter, de afzonderlijke stappen worden soms nog als 'keurslijf' ervaren door facilitators en kan daardoor leiden tot 'instrumenteel handelen' wat voorbij gaat aan de onderliggende waarden.
- Morele reflectie op deze waarden (partnerschap, participatie) in iedere stap van het proces kan bijdragen aan een proces dat responsief is in relatie tot de context en betrokkenen.
- Participatie en medezeggenschap vraagt om ruimte en tijd voor reflectie en 'trage vragen'.

INFORMATIE en contact

RAPPORTAGE

De gehele rapportage is te vinden op www.alicemakkinga.nl
of op te vragen via s.duijs@vumc.nl

CONTACT

Saskia Duijs, MSc , onderzoeker VUmc, afdeling Metamedica, s.duijs@vumc.nl
Prof. dr. Tineke Abma, hoogleraar participatie en diversiteit, afdeling Metamedica, t.abma@vumc.nl
Anke Heijsman, MSc , onderzoeker VUmc, afdeling Metamedica, a.heijsman@vumc.nl
Gaby Valckx, SamenSprak, RIBW N&R, g.valckx@ribw-nr.nl
Evelien Krikke, SamenSprak RIBW N&R, e.krikke@ribw-nr.nl
Elza van de Weerdhof, coach ondersteuner, Kwintes, e.vandeweerdhof@kwintes.nl
Kim Severin-Gossiaux, woonbegeleider, ondersteuner locatieraad, Kwintes, k.gossiaux@kwintes.nl
Alice Makkinga, ondersteuning en advies, info@alicemakkinga.nl
Dr. Vivianne Baur, coach, procesbegeleider, onderzoeker, info@viviannebaur.nl

MET DANK AAN

Dit onderzoek is financieel mogelijk gemaakt door het Fonds Psychische Gezondheid te Amersfoort www.fondspsychischegezondheid.nl

Fonds
Psychische
Gezondheid